

50 20

Ledaren

Malax museiförening 50 – Vällingklockan 20

Välkommen våren och sommaren! Förra året kändes på många sätt och vis ganska tungt för var och en. Coronaviruspandemin gjorde entré och ställde till det rejält i våra liv. Planer gick i stöpet, vi fick lov att hålla oss hemma och social distansering blev ett vedertaget begrepp. Men nu, när vi är inne på pandemins andra år och fastän vi fortfarande inte kan ordna stora tillställningar och umgås på samma sätt som vi brukade, känns det iallafall som att folk har hittat en rytm i tillvaron. Vaccineringarna är i full gång i hela landet och vi har god framtidstro på att livet så småningom kan återgå till det normala. Inom Malax museiförening har vi iallafall beslutit att **inhibera** våra största evenemang **Båtens dag** och **Hembygdsgden**. Även planerade **Öppet hus vid Långfors kvarn** har denna sommar inhiberats som en försiktighetsåtgärd. Vi vill ju inte utsätta våra besökare och tallojbbare för onödiga risker. Däremot hoppas vi innerligen att vi även denna sommar ska kunna ordna **Blommornas dag** vid Brinken i augusti.

Talkoträffarna kunde i år inledas i maj, precis som vi har haft som mål varje år. Museiområdena ställs i ordning inför sommarsäsongen. Inpackade föremål och utställningar tas fram igen, planteringar ses över, stugor och hallar städas och våra tallojbbare gnor på i varje vrå för att museerna ska hålla den utomordentliga standard vi är vana med. Arbetet räcker till och blir över, så vi välkomnar varje själ som vill komma med i våra glada talkogång på **måndags- och torsdagskvällarna** från maj månad ända till mitten av september, då vi hoppas kunna ordna vår traditionsenliga talkoavslutning för våra duktiga medhjälpare.

Och som Solveig Söderback nämnde i Ledaren i Vällingklockan nr 2/2020, så är år 2021 ett **jubileumsår** för Malax museiförening. **Det har nu gått 50 år sedan föreningen grundades 5.1.1971 på Åminneborg.** Initiativtagare till föreningens grundande var professor **Olav Ahlbäck**, som också tillsammans med fil.dr. **Ragna Ahlbäck**, rektor **Helge Granholm**, bonden **Eli Paxal**, lagerförvaltaren **Lennart Fogde**, lektor **Sven Riska**, medborgarskollärare **Torsten Rabb**, ingenjör **Folke Ahlbäck** och studeranden **Jöran**

Ahlbäck, blev föreningens stiftande medlemmar. Mer om föreningens tidigaste dagar, personerna som gett av själ och hjärta för att upprätthålla föreningen och hur föreningen har utvecklats under dessa 50 år, kan ni läsa i den jubileumsbok som vi håller på att utarbete just nu. Vårt första mål var att ha boken klar till Hembygdsgden i juli, men eftersom Hembygdsgden inhiberades sattes vårt andra mål till Blommornas dag i augusti. Tyvärr går inte allt som på Strömsö, och nu när semestrar och ledighet kommer emot, inser vi att vi inte kommer att kunna hålla det målet heller. Kanske är det bäst att inte sätta något fast datum på utgivningen av boken, utan istället hålla det ganska öppet till "det här året". Men en sak kan jag lova, boken kommer att bli en riktig pärla, och jag hoppas att alla som läser den ska lära sig lika mycket nytt som vi i jubileumskommittén har gjort.

På vår **hemsida**, **Facebooksida** samt vårt **Instagramkonto** (som kommer att öppnas inom kort) kan ni hålla er à jour med vad som händer i vår förening. Museernas öppethållningstider och evenemangsdatum kan ni också se längre fram i **Vällingklockan**. Vår förening uppskattar allt stöd som vi får både genom talkokrafter, av föremålsdonatorer och genom penninggåvor. Också genom att vara medlem i vår förening hjälper ni oss genom att betala den årliga medlemsavgiften. Ni kan också passa på att besöka våra museer i sommar. Ta gärna tillfället i akt att få en guidad vandring för 3€/person (för vuxna, barn gratis), köpa ett vackert vykort att skicka till en avlägsen vän som ni inte träffat under pandemin, eller varför inte besöka vårt **loppis på Brinken** eller vårt **bokloppis vid Kvarkens båtmuseum**. Alla försäljningsintäkter går oavkortat till föreningen och är nog så behövliga för vår verksamhet.

Med hopp om en riktigt fin sommar och många besökare till våra museer.

Nina Sten, vice ordförande

Museiarbete redan på 1930-talet

Malax museiförening grundades den 5 januari 1971, men redan på 1930-talet hade **ungdomsföreningarna i Yttermalax och Övermalax** museisektioner. Nedan en VBL-artikel från 1934 om Fornstugan i Övermalax. Bilden visar **Alexander Nyströms** stuga i **Viddji**, Klockarbacken, där Yttermalax-ungdomarnas samlade föremål sist uppbearades. Malax museiförening har nu övertagit ungdomsföreningarnas samlingar.

Från Göran Strömfors reprobild.

Malax.

VBL 6.11.1934

Fornstugan i Övermalax börjar äntligen vara färdig inredd och kommer enligt tillkännagivanden att öppnas för allmänheten från och med den 15 dennes. Sedan i våras ha ytterligare ett flertal personer ihågkommit fornstugan med olika slags bidrag. Bland fornsamlingarna finnas för närvarande särskilda avdelningar för arbetsredskap, vapen, klädespersedlar, hushållsartiklar, böcker, tidningar och hemmanspapper, mynt m. m. Bland tidningarna märkas även Vasabladet och Vita Finland komplett för tiden 15 dec. 1917 – 15 april 1918, samlade och förädlade av prosten **A. G. Rancken**. Flagbräden, bärträn, laggrastråk och träflaskor finnas i många olika fasoner. Vaggan är från Klockars hemman i Yttermalax och är 132 år gammal. – Till fornstugan skola först ortens skolor inbjudas.

T – n. [Torsten Lindgård]

För seklet sedan

TIDNINGARNA PÅ NYÅRS DAGEN 1921 kunde sprida budskapet att Finland nu också formellt slutit fred med Sovjetunionen, som fogat sig i att avstå Petsamo-området, betygat sin freds vilja och hoppats på snabbt upprättande av diplomatiska- och handelsrelationer. Många tyckte väl att bättre kunde inte ett nytt år börja, men bland dem som verkat för att Finland skulle utvidgas med karelska områden var besvikelsen stor. De under Aunus-expeditionerna annekterade kommunerna Repola och Porajärvi måste återlämnas, och när den unge Karelenaktivisten **Bobi Sivén** protesterade mot "skamfreden" genom att begå självmord, upphöjdes han till martyr och postum kultfigur inom de ganska betydelsefulla kretsar som ville fortsätta att främja radikal fosterländskhet, ryssfientlighet och strävanden att förstöra Finland österut.

Unge **Bobi Sivén** tog sitt liv i protest mot Finlands "skamfred" med Sovjet.

I svenskösterbottniska nejder hade man väl lättare att tänka sig samexistens med den nya Sovjetstaten, men såg den ändå ofta som en opålitlig granne som man inte önskade någon större välgång. Några vita generaler som kunde hota Röda armén fanns inte längre att heja på, men Vasabladet var kvickt framme med förväntansfulla "Bolsjevikväldet på fallrepet"-rubriker så snart oroligheter inträffade inne i Ryssland, som t.ex. vid Kronstadt-upproret i februari-mars.

Åland förblir finländskt, Folkhälsan föds

På tal om fred, så hade den besvärliga "Ålandsfrågan" så när blivit ett huvudbry för fredsförhandlingarna efter världskriget, men hade nu i stället hänskjutits till det nya organet Nationernas Förbund. Frågan avgjordes i midsommartid så, att Åland förblev finländskt territorium men demilitariserades och beviljades sär rättigheter som innebar långtgående autonomi och skydd för det svenska språket. Ålänningarna var förbittrade över att ha förvägrats anslutning till det Sverige som så gärna välkomnat dem, och de skulle behöva några år på sig för att verkligen inse vilka fördelar ställningen som självstyrt landskap kunde erbjuda.

Svenskarna på finländska fastlandet kunde inte glädjas över några framgångar beträffande det eftertraktade inrättandet av särskilda svenska förvaltningsenheter. Ett nytt utkast till språk lag i juni ingav vissa förhoppningar, givet dock att de framställda förslagen också skulle komma att omfattas och förverkligas av regeringen.

En av våra viktigaste finlandssvenska institutioner tillkom i mars, nämligen Samfundet Folkhälsan. Boägget till organisationen var den Florinska kommissionen, som särskilt ivrade för rashygien. Mycket av Folkhälsans tidiga verksamhet omfattade därför fortsatt propagandande för ett vaktslående kring bevarandet av den finlandssvenska stammen genom att främja beståndet av högkvalitativa arvsanlag och undvika uppblandning med mindervärda element.

Lotteribråk och dryckenskap

Om även läget i Malax granskas ur fredsaspekter, nödgas vi konstatera att året 1921 inleddes med vissa även i offentligheten manifesterade ofredligheter, föranledda av Malax UF:s stora lotteri i slutet av föregående år. En insändare i Vasabladet anade oegentligheter i vinstutdelningen, och en annan klagade över att vinster som antytts vara värdefulla visade sig kunna vara t.ex. en rostig fällkniv eller en "tavla" som bara var ett simpelt utriv ur en tidning. Lotteribestyrelsen fick förklara sig, och till den senare insändaren genmälde bl.a. att rost går att avskrapa och att

undertecknade icke underlåta att såsom komplettering framhålla följande:

A lottsedlarna uppräknades vinster, av vilka 17 st. nämningsvärda, dessutom 55 st. å 100 mk, samt en stor mängd andra vinster, envar överstigande 100 mks. — Då vi från uppgivet ställe avhämtade våra vinster, voro de sådana, att man har svårt att begripa, huru Malax ungdomsförening kunnat tillåta sig en dylik humbug. Bl. a. storartade vinster må nämnas t. ex. 1 rostig "Suomi"-fällkniv (värdeflös), 1 st. dörrhake och — kronan på verket — en från någon tidning utrivet, av solen gulnat, porträtt av general Mannerheim. Denna vinst hade ironiskt nog såsom påskrift "Ta vlor".

Ledsamt nog har vinnaren av den sistnämnda vinsten i harm över oför-

Vinstutdelningen i Malax UF:s storlotteri föranledde några polemiska inlägg i Vasabladet. Förargade signatören "Vinnare" anklagade ungdomsföreningen för humbug i sin insändare 16.1.1921.

det viktigaste med lottköp väl bör vara att stöda behjärtansvärd verksamhet snarare än att tillvinna sig dyrbarheter.

"Kan något gott komma från Malax?" undrar den lokala korrespondenten med hänvisning till lotteribräket i sitt Malaxbrev i Vbl 3.2. Tidigare hade också i ett nyårsbrev klagats exempelvis över att bara 151 ordsbor brytt sig om att rösta i kommunalvalet i december, och nämnts skuggsidor av julfirandet, såsom den epidemi som utbrutit av "torrsjukan", botbar endast — och då bara tillfälligt — med "donamit".

Det är lite egendomligt att man inte beträffande Malax i dessa tider ser sådana särskilda tidningsnotiser som ofta inkommer från andra kommuner och berättar om hur det supps friskt och kokas moscha "bakom snart sagt varje buske", om hur lönnbrännare avslöjas och hur fyllerister förstör bröllopsfirande. Läget i Malax under de första förbudslagsåren får man snarare försöka sluta sig till av uppgifter som nämns mera i förbifarten i Malaxrapporter, men ändå talar sitt tydliga språk. Skildring av torrsjukan är ett exempel i Vbl, ett annat är när det i ett Malaxbrev i tidningen Vaasa berättas att ortens svenska och finska ungdomar umgås och försöker rådbära varandras språk, och därmed också i bästa sämja kan klunka bakom knuten ur samma flaskor. Inga klunkare fruktar här polis eller befallningsman sägs det, och veterligen har inget lönnbränneri blivit förstört. I senare

Nationernas förbunds första stora mellanstatliga medlingsuppdrag var att ta ställning i "Ålandsfrågan". Förbundets biträdande generalsekreterare, japanen Inazo Nitobe, ledde ordet när avgörandet föll i Geneve den 24 juni 1921. Beslutet blev en besvikelse för svenske statsministern Hjalmar Branting (stående t.h.), som arbetat hårt för att kunna välkomna ålänningarna till Sverige. — Målning av F. Rackwitz, Wikimedia Commons.

Malaxbrev i Vbl under vintervintern beklagas också att det lokala nykterhetsarbetet seglar i "stark motvind", och man tadlar de "veterinärer och andra läkare, vilka åt svaga stackare i kommunen skriver ut spritrecept".

Också ett och annat positivt

Men visst finns det mer positiva saker att notera från Malax under första halvåret 1921. Malax UF inrättar sig i sitt ståtliga nybygge Bydegården, planerandet av elektrisk belysning har tagit fart, för Malax handelslag "går kommersen galant" och man har kunnat dela ut stöd till ungdoms-

Foto: O E Lång (Lang)

Foto: Ida Malmberg

Bydegården och Malaks Handelslag.

föreningarna. En överraskande stordonation tillfaller kommunen efter **Mathias Edvin Udds** död, genom att denne till sin födelseort testamenterat en förmögenhet som enligt hans önskemål helst skulle användas för att inrätta en lantmannaskola i Yttermalax och eventuellt en husmodersskola i Petalax.

Också Havrasläraren **Bruno Nordling** kunde vara nöjd. Högsta förvaltningsdomstolen tog faktiskt upp kommunens i förra Vällingklockan nämnda besvär i ärendet om hans naturaförmåner, och bekräftade hans rätt att beviljas två tunnland odlingsjord och 2000 kg hö samt kobete.

Malaks

Sockerutdelning mot kupong n:o
2 från den 1-15 mars. 1724

Livsmedelskommissionen.

Elektriskt ljus-möte

hålls i Malaks kommunalstuga
månd, d. 14 febr. kl 4 e.m. Allas
närvaro nödvändig. 1144

Ett par kungörelser i lokalpressen berättar. De värsta bristtiderna var över, men socker fick ännu ransoneras. Elbelysning förbereddes, med diskussioner om hur stolpar skulle placeras samt hur och när ledningar skulle dras.

Leif Finnäs

Under den här vinjetten kommer vi att på hemsidan införa gamla artiklar ur olika tidningar. Artiklarna berör främst Malax. Under mars-april i år har **Birger Ingman** (Smedsby) sânt gamla tidningssidor till undertecknad, som vidare sânt dem till **Martha Bonn** (Gävle/Malax). Martha har sedan skrivit av Malax-artiklarna/notiserna (ett jättejobb!), som jag sammanställt till en kombinerad pdf-fil. Hela 53 artiklar ingår i denna första pdf-fil. Över 30 nyavskrivna artiklar har tillkommit efter den 3 maj. De publiceras på hemsidan senare. Under sommaren håller vi semestertakt på artikelavskrivningen. – Nedan smakprov på några artiklar (notiser).

Göran Strömfors

Lantmannabladet fredagen den 29 september 1944. Radiokäseri av Theodor Stenlund den 17 sept. 1944 Nedan ett utdrag ur en lång artikel om

Hemslöjd och småindustrier i Malax

— — — Bland övriga hantverkare, som förmått utveckla sitt yrke till en småindustri, är **Johan Ahlskog** i Bränno, 79 år gammal, vilken är en mästare i konsten att göra rep av tagel och hampa. Vi besökte honom för en tid sedan och frågade, huru länge han utövat detta yrke, och var han lärt sig den ädla konsten. — "Jag började lära mig att spinna rep tillsammans med min far, då jag var 13 år gammal", berättar han. "Min far sysslade nämligen med detta arbete, och då jag hjälpte till med honom, blev jag intresserad av yrket." "Den där lilla lådan, som ni ser fastspikad på husknuten där borta, 'snoarkväne', med de tre roterande krokarna, är just densamma, som min far i tiden använde". Vi blevo också

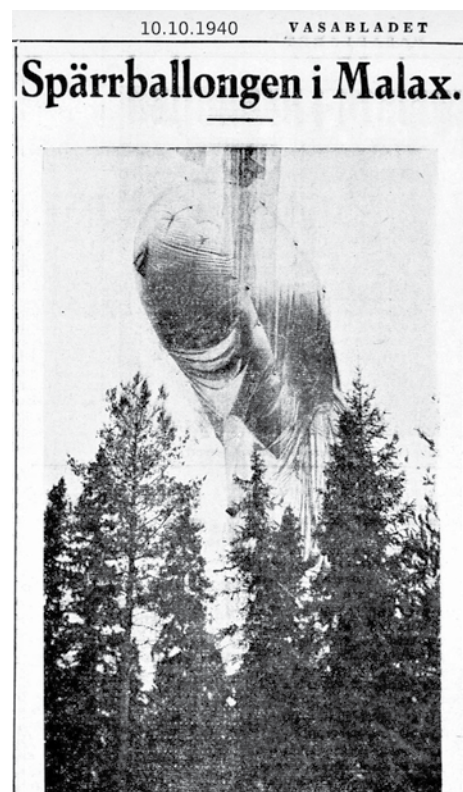
"Snoarkväne" finns numera i Kvarkens båtmuseum, donerad 2013 av syskonen Hedda, Martha och Alf Bonn.

upplysta om, att Ahlskog under årens lopp tillverkat mycket över 1.000 kg rep, mest tömmar men även vanliga rep, vartill kommer flera hundratal metrevar och gäddragsrevar, vilka han mestadels sålt till firman Hartman i Vasa. Materialet har i huvudsak varit tagel ävensom hampa. Tömmar ha dock i regel gjorts av tagel. På vår förfrågan om linet som material, svarade Ahlskog, att det nog mången gång inträffat, att han varit tvungen att spinna rep av t. o. m. bara linblår och det har också blivit bra rep, fastän förstas icke så hållbara och snygga. Då linet är skäktat och kardat, kan man nog få goda rep av det, påstår Ahlskog, som vidare berättar för oss, att antalet beställningar under dessa krigsår varit enormt, vilket givetvis har sin naturliga förklaring, då inga andra än pappersrep funnits att tillgå. Otaliga äro de bekymrade husbönder,

vilka Ahlskog under dessa år hjälpt ur deras svåra belägenhet. Han har haft beställningar på rep ända från Närpes i söder till Vöro i norr och dessutom från alla de mellanliggande socknarna. Det är skada bara, att Ahlskog inte mera har några egna söner hemma, vilka kunna överta det goda yrket. — — — ■

Ekorrskinn VBL 8.12.1943

- 14.588 ekorrskinn i Malax länsmandsdistrikt. Jakten på ekorre har denna höst varit synnerligen livlig inom Malax länsmandsdistrikt. I går berättade kronolänsman Ståhlberg, att antalet uppvisade skinn redan steg till 14.588. Detta antal är det högsta som någonsin förekommit i distriktet. Senaste år var motsvarande antal ungefär hälften av årets. Till distriktet räknas Malax, Petalax, Pörtom, Solv och Bergö kommuner. ■

Ballongen över trädtopparna just då gasen börjar strömma ut.

En drivande engelsk spärrballong höll Malax i spänning hela tisdagen. Ballongen uppenbarade sig 10-tiden vid Storsjön, där dess stålvarer fastnade i en gran. Den på 1,500-2,000 meters höjd vajande ballongen framkallade folkvandring till platsen, och slutligen började 50 handfasta karlar hala ned pjäsen. Den ficks oskadad ned till trädtopparna, men sedan gick en ventil i ballongen sönder och gasen strömmade ut, varpå ballongen föll ned till marken. Den var 25 meter lång och 14 meter bred. ■

Sjömärke VBL 22.10.1887

— Ohägn å fornlemning. Med anledning af wunnen utredning att sjömätningsskären för par år sedan wid uppförande af ett sjömärke förstört en gammal kyrkogård å Storskär i Malax, har arkeologiska kommissionen enl. Finl. beslutit anmäla förhållandet hos direktören för lotsverket till förekommande af liknande ohägn i framtiden. ■

En brådskande order från 1818

Uppe på vinden i min hustrus barndomshem fanns förr en hel del gamla saker. Att i en äldre bondgård hitta föremål som för länge sedan tagits ur bruk är ingenting ovanligt. Gamla skåp, spinnrockar och stolar hör väl till standardfynden och inte sällan kan man också hitta en gammal vagg, en spegel eller en trasig väggklocka.

Under ett av de första besöken på vinden där fann jag en för mig ovanlig sak som genast väckte mitt intresse. **Föremålet var en stor svepask** som visade sig vara full med gamla papper. Tidigare hade jag sett endast små smöraskar gjorda i denna teknik, men storleken på den här – ca 30 x 45 cm – var mycket imponerande. Innehållet var också sådant som jag knappt sett tidigare – gamla handskrivna handlingar från 1800-talet.

Efter denna första bekantskap med svepasken och dess innehåll gick det något år innan jag frågade mina svärföräldrar om jag kunde få låna de gamla papperen och läsa igenom dem. Svaret blev att då ingen på över 50 år brytt sig om dem, så var det bara bra om de nu kunde vara av intresse för någon.

Det var med stor iver jag tog hem hela bunten med gulnade handlingar och började gå igenom dem. De gamla texterna var inte så lätta att läsa till en början, men efter ett tag hade jag uppnått en i mitt eget tycke rätt hygglig läsförståelse. Totalt fanns i asken över 30 skrivelser av olika slag. Främst var det fråga om boupptecknings- och arvskafe-protokoll, sytningskontrakt och andra liknande handlingar.

Ett litet hopvikt papper

visade sig ha ett mycket speciellt innehåll. Texten som präntats på utsidan löd:

”Order till samtliga Öfver Malax byia Hus Rättaren som utan Mista försummelse genast wärckställes ...”

Vad kunde detta vara för papper? Svaret kom när jag vecklade ut det och möttes av följande text:

”Som hans exselänse General Guvernören m:m: Stenhäll Kommer den 23 som är nästa Torsdag äller i Morgon att Resa igönom Malax till Petalax så älliger alla i öfvermalax som Eij hafva Rödmåla sinna wäga Pålar att de samma i Mårgon bittidada med Rödfärg öfverstryka; äfven som En stor del i nämnda by Eij hafva några Pålar böra de wid ansvar skaffa nya fyrkantiga Pålar som å lijka sätt öfverstrykas Jämte Räfsa och Jämka sina wäga andelar i behörig stånd till undvikande af ansvar och Plickt. Malax den 22 Julij 1818.

Eric Udd”

Den första frågan som dök upp i mitt huvud när jag läst detta var: Hur har detta papper hamnat i mina svärföräldrars hus? Gården hade nämligen flyttats till sin nuvarande plats redan i början av 1900-talet. Tidigare hade den stått i en gårdsgrupp i centrum av Övermalax mellan Knösgården och Malax å och ingått i Båtmans hemmansnummer. Orderbrevet hade tydligen legat i svepasken i nästan 100 år på det gamla stället och följt med när gårdsfolket flyttade till sina nya ägor vid Heleneholmen. Av allt att döma bör den dåtida innehavaren av hemmanet ha varit den sista som fick ta del av brevet innehåll.

En annan sak man undrar över är om mottagaren faktiskt kunde läsa den skrivna texten. Hade den som en budkavle förts från gård till gård eller var det kanske så att länsman kommit ridande med ordern i sin hand och läst upp den på varje gård? Hur blev brevet i så fall kvar hos min svärmors farfars far? Och vem var **Eric Udd**, som utfärdat ordern. Troligen var han byålderman, men vem hade gett honom uppdraget?

Brevet talar om ”vägapålar” som skulle rödmålas. Vad var det egentligen för pålar? Är det frågan om grindstolpar eller är det kanske pålar som utmärker gränsen mellan böndernas olika väglotter? På

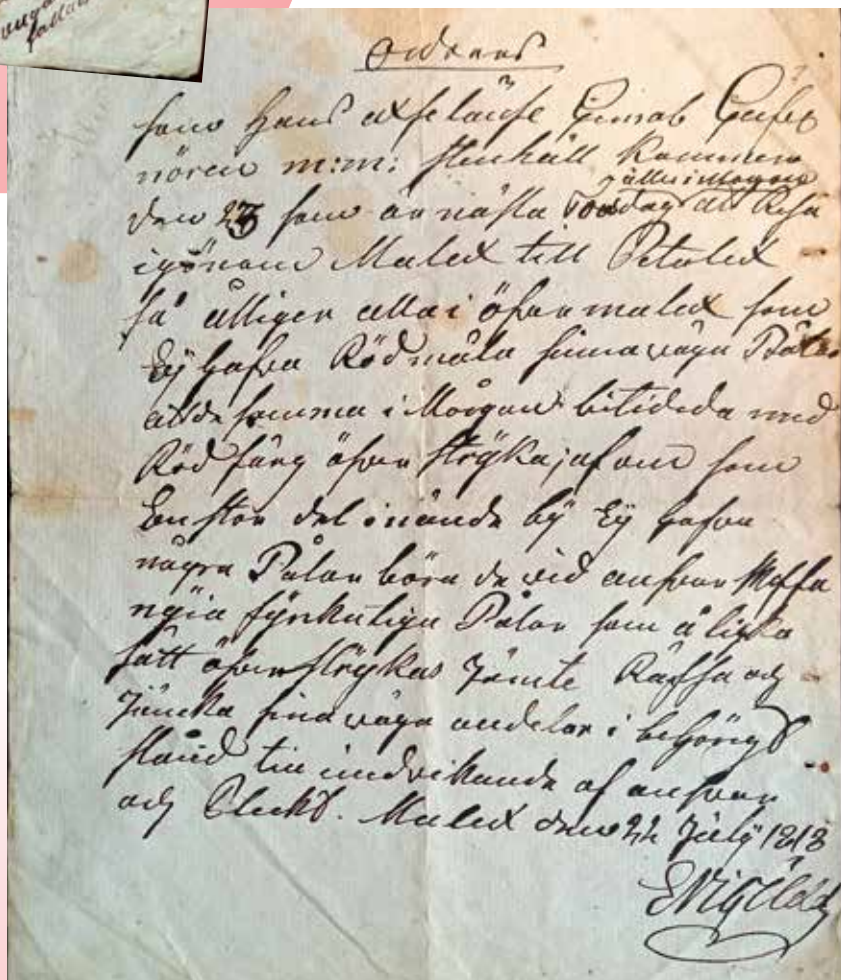
den tiden var ju vägunderhållet en sak som sköttes av byns mantalsägare.

Av ordern framgår att åtgärderna skulle vara avklarade inom ett dygn. Hur reagerade mottagarna? Blev de oroliga och nervösa eller blev de arga och förbannade myndigheterna med sina omöjliga pålagor? Räfsningen och jämkningen var troligen en rätt enkel sak att ordna men vägapålarna vållade säkert en hel del bekymmer. Vad hände med dem som inte lyckades verkställa ordern till belåtenhet? Blev hotet om böter verklighet för dem som inte hann med att fullfölja ordern? Och hur blev det sist och slutligen med **generalguvernör Stenhälls** resa? Kom han faktiskt på besök till Malax och noterade han i så fall de nymålade vägapålarna eller var hela projektet bara något som en nitisk tjänsteman hade hittat på i servil iver?

Frågorna är många och svaren blir spekulationer när man fördjupar sig i ett brådskande meddelande från 1818. Detta var bara ett av de intressanta papperen i den gamla svepasken. Bland de övriga återfinns bl.a. en handling från 1822 som är skriven på ryska. I samband med en vindsbrand i mina svärföräldrars hus blev en del av de gamla sakerna lågornas rov. Tyvärr var den imponerande svepasken bland dem. Till all lycka hade jag då hand om dess värdefulla innehåll och har det alltjämt. Det börjar vara dags att överflytta dem till museiföreningens arkiv.

Leif Skinnar

Bilderna visar ordern vikt och ovikt.

1809 ryska trupper
? den 5 april 1809
Ankom 9 april 1809
Litt. M No 29
Lösen

Högvälborna herr Baron och Landshövdinga.
Resl.? Besl.?

Remitteres til kronolänsman Hjorths utlåtande med hvilket han har at skyndsamt inkomma, och desse skrifter tillika återställa.

Wasa Lands Cancellie den 5 April 1809

Under herr Baron och Landshövdingen Carl de Carnells frånvaro

På landshövdinge Embetets vägnar

?Silfver? J?Clåsen

En å närlagda förteckning antecknade hemmansägare ifrån Yttermalax by, hvilka blifvit upbådade at skjutsa kejsrerliga Troupper ifrån Wasa stad till Björköb, men sedan blifvit tvungna att fortfara med skjutsningen till Umeå stad i Westerbotten, och åter derifrån med häst till Wasa som utgjöra en längd af Trettio mil; under hwilken

”... skjutsat Kejsrerlige Ryske Troupper härifrån öfver Quarken ...”

Ansökan

resa en häst störtat samt tvänne eljest blifvit förlorade hwilket uti förteckningen stå antecknat, och de öfriga som återkommit äro så försvagade och som, ?, att det fordrar någon tid innan de kunna nyttjas som häst: men som vi frugta att herr kronolänsman Hjorth vid uppbådande af hästar inte göra afseende på denna långa skjuts utan utfordrar hästar af oss ehuru de icke kunna nyttjas, så må vi föranlåta till undvikande af uppehåll vid skjutsarna, underdån-ödmjukast anhålla, det kronolänsman Hjorths ??? åläggas, att vid uppbåddandet af hästar, wi måtte åtniuta befrielse från all skjutsning, så länge och intill dess alla öfriga hemmansägare i socknen skjutsat lika många mil.

Med djupaste vördnad framförda
???

Underdån-ödmjukaste tjenare. Johan och Jonas Bånn. Mats och Jonas Ahlskog. Matts Svenn. Eric Kull. Lisa Lång. Jonas Punipä, å samtliga sökande Yttermalax boars vägnar.

Af ??Cloos

Förteckning uppå de Yttermalax boer, som skjutsat Kejsrerlige Troupper ifrån Wasa till Umeå och åter derifrån till Wasa med häst, utgörande fram och åter 30 mil.

Hemmansnummer	Yttermalax By	Antal hästar
1.	Tuuf Jacob Jöransson	1.
	" Abraham Matsson	1.
2.	Bånn Jacob	1.
	" Johan	1.
	" Jonas Matsson	1.
3.	Länsmans Johan	1.
4.	Nordman Anders	1.
	" Johan	1.
5.	Herrgårds Catharina	1.
6.	Ahlskog Mats, hvars häst blifvit ihjälkörd	1.
	" Jonas	1.
7.	Svenn Matts	1.
8.	Fogde Mats, hvars häst ej återkommit	1.
9.	Skinnars, Mats	1.
10.	Kull Eric	1.
11.	Matlars Eric Andersson	1.
12.	Broman Eric Johansson	1.
13.	Sperring Mats Jacobson	1.
18.	Malm Märten	1.
19.	Lång Lisa	1.
21.	Orre Michel hvars häst ej återkommit	1.
	" Johan	1.
22.	Bränn Eric	1.
23.	Punipä Jonas	1.

§ 24

Följande ? endast skjutsat till Walsöran och derå sluppit, som gjöra 6 mil.

3.	Länsman Eric Matsson	1.
12.	Broman Johan Johansson	1.
13.	Sperring Mats Joneson	1.
		27.

Riktigheten av förestående förteckning intygat

Malax den 5 April 1809

? Cloos

E.Udd

Beslut

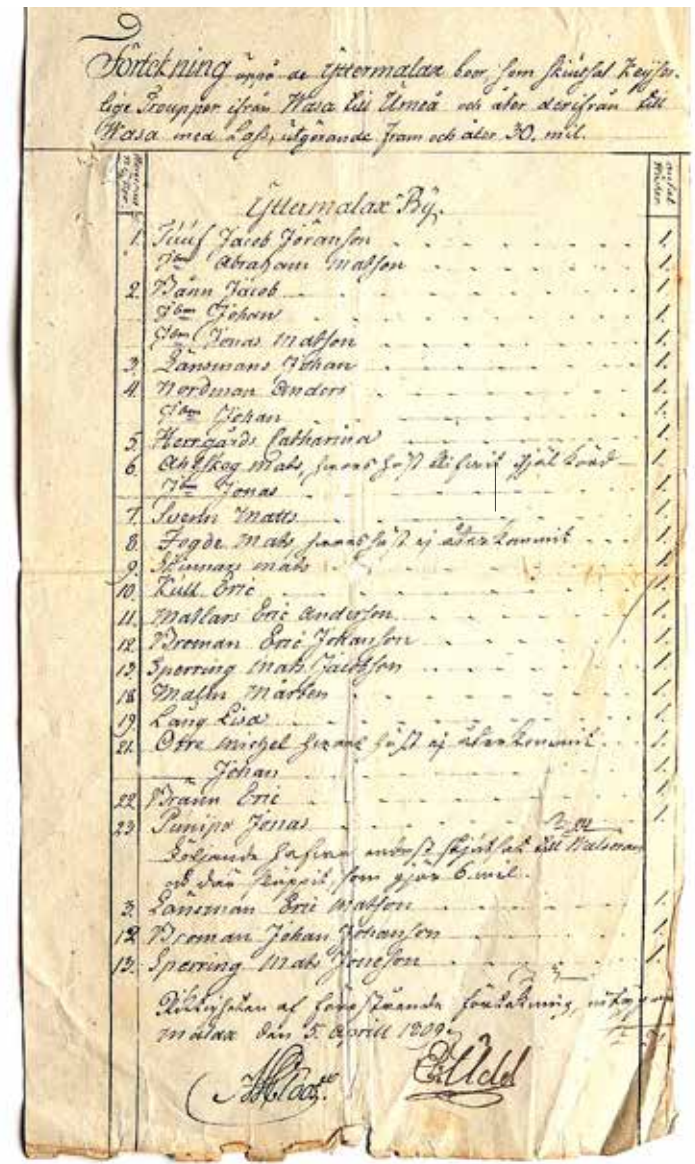
No 74 ? den 17 maj 1809 ?

Allraödmjukaste Memorial 6 Resl.? Besl.

I anledning af KronoFogden Hellmans med rättvisa och billighet instämmande utlåtande, pröfvar sig skäligt förordra, det de tjugufyra stycken sökande Yttermalax Byamän, hvilka skjutsat Kejsrerlige Ryske Troupper härifrån öfver Quarken til Umeå Stad och derifrån hit tillbaka komma at för denne skjutsning undslippa Fyra skjutser, hvilka de öfrige soknemännen först böra utgjöra, innan nämnde sökander til transport skjutsning upbådas, hvaremot de 3ne af sökanderne som allenast på 6 mil skjutsat nämnde Troupper härifrån staden til Walsören utanför Björköby, icke mera än en skjuts Tour derföre tilgodo beräknas, hvilket länsman Hjorth har at ställa sig til efterrättelse –

Vasa LandsCancellie den 17 Maji 1809

Carl de Carnell ?

Lösen ? ?? M No 29

De Yttermalax Byamäns ansökning at undgå Transport skjuts för det de nödgas åtfölja kejsrerlige ryska Armeen ifrån Björköby til Umeå stad, och därifrån tillbaka, återlämnas med sådant allraödmjukaste yttrande.

De Tjugufyra stycken sökande Yttermalax Byamän hvilka åtföljt kejsrerliga ar-méen ifrån Vasa til Umeå stad fram och åter med häst böra efter billighet och rättvisa undgå at utgjöra fyra skjutser som de öfriga först böra utgjöra innan de ånyo upbådas; men di trenne byamen som skjutsat ifrån Wasa Stad till Walsören utom Björkö på 6 mil, synas? ej böra få för sig mera än en skjutstour til godo.

Wasa den 17 Maji 1809

? Hellman

De originala handlingarna har 2014 donerats till arkivet vid Brinkens museum av syskonen Alf, Hedda och Martha Bonn, som också skrivit av texterna.

Säljakt 1955

Isläget i Bottenhavet var besvärligt vårvintern 1955. Det fick bland andra säljägarna Rainer Nylund och bröderna Ljungars från Blaxnäs erfara. De drev med isen mot Stockholm. Ett annat jaktlag från Sideby hamnade i fiskeläget Bönan utanför Gävle.

Jag fick förmånen att för några år sedan höra **Rainer Nylund** (1935–2018) berätta om sitt livs äventyr. Han var bara 19 år när han och bröderna **Arne**, **Fjalar** och **Ensio Ljungars** drog ut i fålan i slutet på mars. De la ut från Blaxnäs i fälbåten och hade med sig en liten eka också.

Här berättar **Rainers hustru Ulla** om den våldliga färden:

Innan de fyra männen drog iväg hade Rainers pappa varnat dem och sagt: "Tänker ni vara borta tre dar ska ni ha proviant för tre veckor."

Dagarna gick. Ingen säl i sikte!

Så hamnade de i skruvis. Till slut hade de ingen botten kvar i båten, och plockade över all utrustning i ekan. En i gången vaktade, medan de andra sov. Hur man nu kan sova på isen?

Till slut lyckades de pricka tolv sälar, men hur skulle de ta sig hem? Hur skulle de över huvud taget klara sig? Lättnaden blev stor när de fick syn på den finska isbrytaren *Tarmo*. De fäste sina jackor på årorna och började vifta allt de kunde. *Tarmo* stannade inte. Då slängde Arne Ljungars i förtvivlan upp sitt gevär och tömde magasinet mot isbrytarens kommandobrygga.

"Ska vi dö så ska ni dö också edra Dj-ar", skrek han.

Det var nog för långt håll, fast det såg nära ut. *Tarmo* bara stälvade vidare, och där stod fyra riktigt besvikna säljägare i skruvisen. Med sina tolv sälar.

På eftermiddagen, dagen därpå, såg de den svenska isbrytaren *Ymer* komma. Det blev att springa och vifta med jackorna på årorna igen. Tack och lov kom *Ymer* till undsättning. Besättning- en vinschade upp båten på däck. Säljägarna blev hänvisade till tvättrummet. De luktade nog inget vidare efter fem veckor ute på säljakt.

Ymers befälhavare frågade om de ville till Finland eller Sverige. Sverige, svarade alla fyra. De var inte så glada över att *Tarmo* bara åkt vidare, men det var inte säkert att *Tarmo* hade upptäckt dem.

En riktig brakmiddag blev det också, det var nog välkommet. Dessutom fick de massor med proviant.

Ymer körde till Svartklubben, och där klev säljägarna i land. Säkert lyckliga över att de blivit räddade!

På Svartklubben blev det att börja snickra till en ny båtbottnen. Sedan var det hemfärd som gällde, med tolv sälar i båten plus fyra gubbar. Hemfärden gick utan strapatser. Säkert skönt att komma hem till Blaxnäs!

Så avslutar **Ulla Nylund** sin berättelse, med tillägget att en av bröderna **Ljungars**, **Ensio**, drunknade några år senare, 1962. Han och **Rainer Nylunds** bror **Edgar** hade lagt ut nät när det började storma. De åkte ut för att dra upp näten, det är vad man tror, men ingen vet. Massor med folk var ute och draggade och de hittades drunknade.

Rainer Nylund

Tillbaka till säljakten 1955. Den blev förstasidesnyhet i Dagens Nyheter, om de österbottniska säljägarna som drev med isen mot Stockholm. Efter mycket sökande i gamla dagstidningar hittade jag artikeln. I samband med det såg jag att flera tidningar i Gästrikland och Hälsingland vid samma tid hade skrivit om fyra säljägare i nöd. Jag tog för givet att det handlade om Rainer Nylund och bröderna Ljungars. Men, det var ett annat jaktlag, från Sideby.

Torsten Siïro, Ragnar Rosen-dahl, Torsten Hedback och Walfrid Lindholm hade gett sig i väg hemifrån samtidigt med två andra båtar, som de småningom förlorade kontakten med. Efter fem veckor var deras proviant så gott som slut. Inga sälar hade de lyckats fånga, och de satt fast i isen utanför Gävle. Till slut lyckades de ta sig loss och kom fram till Grundkallens fyrskepp som skulle in till Gävle. De fick bogsering till lotsstationen i Bönan, och efter ytterligare väntan kunde de ta sig hem över Bottenhavet. De visste inte att de var efterlysta i hemlandet, så glädjen blev säkert stor när de hörde av sig.

Bönan är ett fiskeläge utanför Gävle, bland annat känt för sin Bönaböckling. Vi brukar åka dit och handla av en fiskare. Nyligen blev det tal om sälar. Då berättade fiskaren att han kom ihåg, när han var lillpojke, att säljägare från Finland hade fastnat i isen och tagit i land där, och att de blev kvar länge. Han hade då varit mest förundrad över att de pratade svenska fast de var från Finland. Sannolikt var det säljägarna från Sideby år 1955.

Martha Bonn

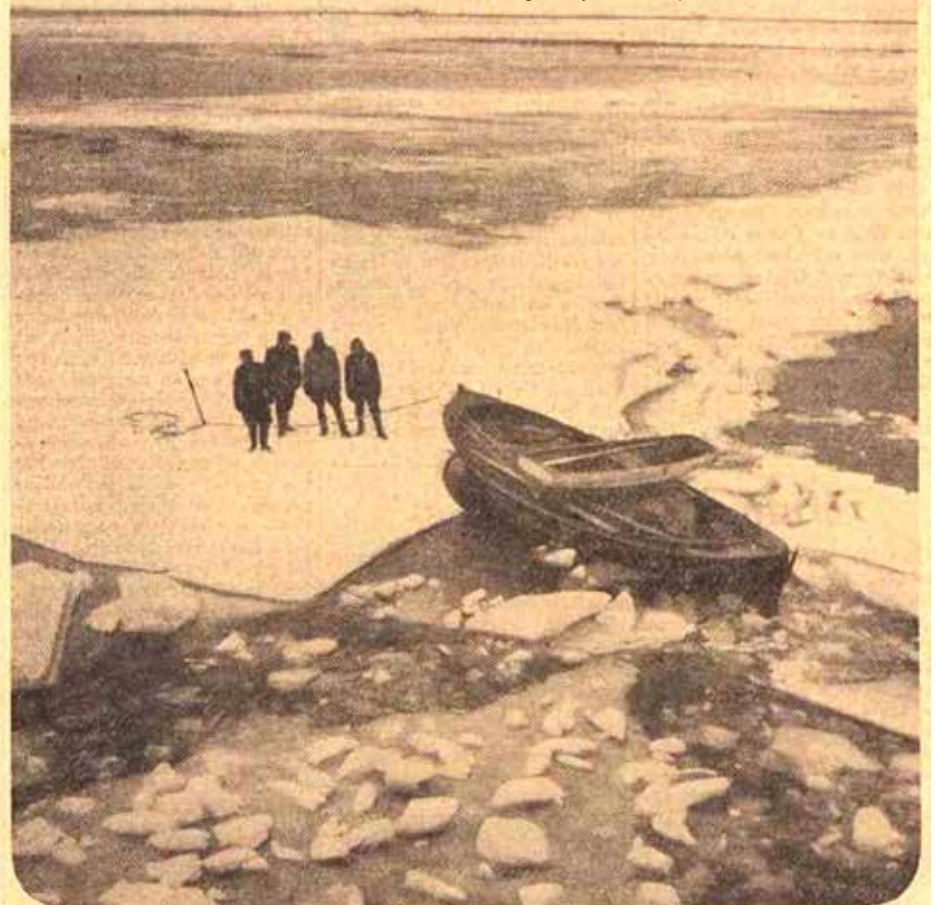
Gabriel Ljungars, Ensio Ljungars och Rainer Nylund, 1956.

Dagens Nyheter, 23 april 1955, sida 1

"YMER" RÄDDADE JÄGARE

Säljägare sov på isen
varje natt en hel månad

Dagens Nyheter, 23 april 1955, rubrik, sida 9

Fyra finska säljägare som legat ute i södra Kvarken fem veckor blev på torsdagen räddade av isbrytaren "Ymer", som upptäckte finnarna i en öppen båt ute till havs. De hade varje natt legat och sov på isen eftersom båten inte gav dem något skydd. De fyra ses här ovan vid sin båt.

Se sidan nio, spalt ett

Bild från **Risto Holttis** sommarutställning *Aalloilla – På vågor* i båtmuseet.

UTSTÄLLNINGAR

Årets stora sommarutställning i båtmuseet visar **Risto Holttis** fina pennteckningar i blyerts och med färgpennor. Temat i utställningen *Aalloilla – På vågor* är vatten och vågor i olika former. Teckningarna är mestadels form- och kompositionsstudier med en del landskapsbilder.

Risto Holtti (f. 1954) har länge bott i Snickaris i Långåminne, Malax.

Andra nya utställningar vid båtmuseet i år:

- *Några maritima föremål*. En ny utställning visas på stora terrassen: Den visar olika föremål på 12 tavlor med trespråkig text. Se nästa sida!
- *Wiljam Malmbergs tavlor*
- *Fartygsritningar*
- *Månadsbilder 2012–2021* (A3-bilder)
- *Båtbyggare i Malax* (75 A4 bilder)
- *Åminne ångsåg*

Foto: Bror Antus

Brinkens museum är öppet 29 juni–7 augusti, tisdag–lördag kl. 13–18

Utomhus på Brinken är det inga problem med att hålla coronaavstånd, gräsmattorna är stora och trädgårdar och planteringar är utspridda på hela området. I **Museiträdgården** finns det alltid något som blommar. Runt husen står rosenbuskar som avlöser varandra med blomningen. I **Fjärilsträdgården** finns favoritperennerna. Enda stället där man får akta sig för trängsel är **Häxans trädgård**, en örtagård med lite farliga växter, där gäller ”se men inte röra”.

Årets **nya utställningar** finns utmed väggarna i festsalen med gott om plats att stå och betrakta och beundra. Den ena utställningen **Gamla tiders bäddtextilier** bjuder på vepor, fälltäckor, förlåtar, handkläden, skrytlakan och sängöverkast. Den andra utställningen finns i glasmontrarna och den kallar vi **Före frysen och Tupperware**.

I Ethels hus finns små **permanenta utställningar**, t.ex. prov på gelbgjutaren **Svedbergs produkter**, miniatyren av **Kyro fäbodställe**, spinnrockar av olika modeller och **Malaxmöbler**. I **dockutställningen** kan man också beundra handarbetet, som **Edit Lind** gjorde som 11-åring. Hon sydde en docka med kläder, dynvar och lakan med hålsöm och virkade ett täcke.

Museiföreningens styrelse beslöt att avstå från Hembygdssdagen i år. Festsalen är inte tillräckligt stor för de avståndskrav som gäller. Vi hoppas kunna ordna Blommornas dag den 8

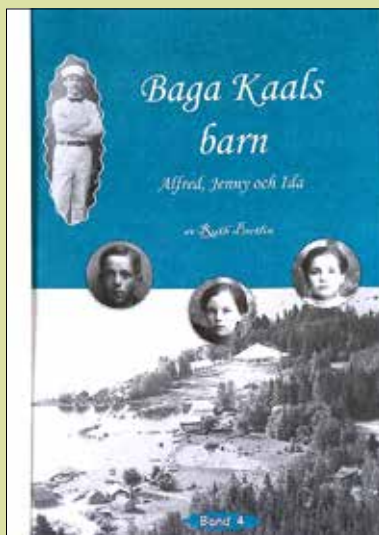

augusti, kanske som en tillställning utomhus. Och det går alltid att besöka trädgården, skriv då gärna namnet i gästboken, som finns i postlådan vid info-skylden.

Text och foto (dockan): **Siri Hagback**

TEXTILUTSTÄLLNING

Band 4 av **Ruth Bertlins** släktkrönika *Baga Kaals barn* kan nu köpas på biblioteket i Yttermalax. På hela 336 färgrika A4-sidor presenteras barnen **Alfred, Jenny och Ida**. Pris 40 eller 45 euro. Det här är levande lokalhistoria när den är som bäst! — Göran Strömfors

Förmånliga böcker!

Adam käserar 1 €
 Ahlholm 4 €
 Album 8 €
 Amerika! – Emigration 1900 10 €
 Bilder från det förlutna 5 €
 Blås- och stråkmusik i Malax 10 €
 Bondens år 3 €
 Båtbyggarna Marander 5 €
 Bössmeder och säljare i svenska Österbotten 5 €
 En livsvägs krokar 3 €
 Ett båtbygge – Svalustjärten 5 €
 Fäbodliv i Malax 12 €
 Glimtar ur en bygdemans liv 8 €
 Hammarbandet 5 €
 Hammaren och stället 3 €
 Historisk beskrifning öfver Malax 3 €
 Husbönder och bomärken 10 €
 I fälan 3 €
 Industrihistorisk dokumentation av linspining 2 €
 Kust- och älvfiske 5 €
 Kära Stina! – Amerikabrev ... 15 €
 Lappfjärdseksstocken 1 €
 Låt solä skin, låt sånna blås 8 €
 Malax 1914 2 €
 Malaxbygden (med 2 kartor) 20 €
 Malax skolväsende 100 år 2 €
 Minnen från Malax 3 €
 Några österbottniska vattennamn 4 €
 Offerstenar i Malax 2 €
 På lodbössans tid 10 €
 På vår äng står en gammal lada 4 €
 Sagg-Matt 1 €
 Sjukdom och död i Malax 1800–1899 15 €
 Skolminnen 5 €
 Som det grymmaste krig 3 €
 Storsjön 3 €
 Säljakt i Bottniska viken 5 €
 Till sjöss! 10 €
 Yrkesfiske i Svenska Österbotten 3 €
 Ytåbyji i Malax runt 1950 30 €
 Öjna 8 €

Några maritima föremål kallar vi vår trespråkiga utställning på stora terrassen, sammanställd av Bror Antus, Vidar Björknäs och Göran Strömfors. Bror Antus pekar här på en barkkniv. På vilket sätt anknyter den till det maritima, till vattnet? – Ja, det är just det som betraktaren får fundera på!

Vårens museiarbete vid både båtmuseet och Brinken har mestadels gått i städningens tecken. Och att sätta upp årets utställningar. Det gäller att ha museerna i skick när besökare kommer. Många gruppbesök är redan bokade och minst lika många mindre fester och tillställningar är noterade i kalendern. Museerna öppnar efter midsommar, men grupper kan komma under hela året.

Intill ett par bilder: Vid båtmuseet har 4 båtflyttningar med traktor gjorts. Mittbilden visar **Henrik Åminneborgs** skötbåt, byggd i Bergö 1917 och donerad redan 1971. **Kent Herrgård** bjuder på traktor och båtärta.

Ned till **Inga Österblad**, som här fört 7 mappar med Svenn hemmans papper (bouppteckningar, auktioner m.m.) till arkivet efter uppsortering och registrering under vintern.

Daniel Kiöping
 Del A Beata 30 €
 Del D Elisabet 50 €
 Del E Maria 40 €
 Malaxspelet 5 €
 Smidesfigurer (affisch) 3 €
 Aanacko 2019 3 €
 Annacko, tidigare årgångar 0,50 €
 Vykort 0,50 €
Malax kommun
 Malaxbyggdens stupade 30 €
 Malax historia, del II 40 €
 Miljonären som körde röd moped... 20 €
Övriga
 Fiskelågen i Kvarkens skärgård 15 €
 Från Wargö till Bergö 25 €
 Vestervik 20 €
 Fyrar och båkar 5 €
 Åminneboken 10 €

Kontakta:
Gunnel Smulter 050 5276595,
 gunnel.smulter@pp.malax.fi
 Billiga loppisböcker finns vid våra museer under sommarens öppethållningstider.

MALAX MUSEIFÖRENING rf
Ta kontakt!

Närmare uppgifter om föreningens verksamhet ger styrelsen 2021:

Solveig Söderback (**ordf.**) 0504023700, Vidar Björknäs 040 7227838, Nina Sten (**vice ordf.**) 050 3003234, Britt-Helen Flemming (**kassör**) 365 4572, Kent Herrgård 0500 868002, Kerstin Hägen 050 5608573, Gunnel Smulter (**sekr.**) 050 5276595, Göran Strömfors (**båtmus. sekr.**) 050 5769475, Nils Sund 050 3615007, Gunvor Brokvist (adjungerad) 050 4967153, Susanne Lagus (adjungerad) 050 5475146, Mikael Storfors (adjungerad) 040 8218823, Gunnel M Svenss (adjungerad) 050 4961497 – Leif Finnäs 050 5252513 (*Vällinglockan*).

<http://museum.malax.fi/>

Bli medlem i museiföreningen! Kontakta någon i styrelsen om du vill bli medlem (12 euro/år). Värva dig själv samt två andra personer som nya medlemmar – då får du gratis böcker och vykort till ett värde av 20 euro! *Vällinglockan* och även tidningen *Hembygden* fås – gratis! **Välkommen!**

Vällinglockan. Juni 2021. **Redaktion:** Martha Bonn, Leif Finnäs, Håkan Genberg, Gunnel Smulter och Göran Strömfors (även layout och nutida bilder om ej annat nämns). Bilder: Malax museiförenings bildarkiv om ej annat nämns.